

Теоретичні засади аудиту фінансового стану підприємства

Досліджуються проблеми теорії і практики проведення аудиту фінансового стану підприємства в сучасних умовах. Запропонована модель аудиту фінансового стану, яка включає такі елементи як об'єкти аудиту, критерії ефективності, методи отримання аудиторських доказів.

аудит, фінансовий стан, майновий потенціал, ліквідність, платоспроможність, фінансова стійкість

Становлення ринкової економіки в Україні, поява фінансових ринків, пріоритет фінансових ресурсів об'єктивно сприяли розвитку такого важливого напрямку аналітичної роботи як аудиторська діяльність. Загальний порядок проведення аудиторських перевірок та надання аудиторських послуг викладений в міжнародних стандартах аудиту, достатньо багато ґрунтовних досліджень з цього питання і провідних вчених України, зокрема Білухи М.Т., Валуєва Б.І., Голова С.Ф., Гуцайлюка З.В., Давидова Г.М., Дорош Н.І., Завгороднього С.Я., Зубілевича С.Я., Кужельного М.В., Кузьмінського А.М., Петрик О.А., Редченка К.І., Редька О.Ю., Рудницького В.С., Савченка В.Я., Усача Б.Ф. та інших. Незважаючи на це, залишається потреба в подальших дослідженнях методики проведення аудиту фінансового стану, яку можна було б застосовувати на практиці.

Слід відзначити, що майже всі вчені, як вітчизняні, так і зарубіжні, досліджуючи аудит фінансового стану, обмежуються викладом теоретичних засад фінансового аналізу, розглядаючи його як один з видів аудиторських послуг, по-різному трактуючи етапи та порядок його проведення, а також набір необхідних ключових показників. Проте, сучасний аудит фінансової звітності (найпоширеніший вид аудиту) вже не обмежується резюмуванням недоліків у системі обліку та фінансовій звітності клієнта за минулий рік чи декілька років. Від аудитора очікують також оцінки подій, які відбуваються після дати складання останнього балансу, висловлення думки про можливість безперервного функціонування підприємства, яке перевіряється протягом найближчого перспективного періоду, аналізу прогнозних фінансових показників. Таким чином, метою написання даної статті є дослідження теоретичних засад аудиту фінансового стану та особливостей його проведення в сучасних умовах.

Перш за все, слід відзначити, що питання виділення аудиту фінансового стану в якості окремого виду аудиту є дискусійним або ж не зовсім доречним, якщо чітко слідкувати нормативним та законодавчим документам. У зв'язку з цим важливо провести аналіз запропонованих визначень аудиту, які є характерними для „вузького” та „широкого” підходів.

У Національному нормативі аудиту №3 „Мета та загальні принципи аудиту фінансової звітності” мета аудиту визначена наступним чином: „Метою аудиту фінансової звітності є формулювання аудитором висновку про те, чи відповідає фінансова звітність, в усіх суттєвих аспектах, інструкціям, які регламентують порядок

підготовки і представлення фінансових звітів”.

Це визначення може бути віднесено до категорії „вузьких”. На противагу їм варто процитувати досить широке визначення ролі і місця аудиту у системі економічних відносин, яке пропонує Комітет Американської бухгалтерської асоціації з основних концепцій обліку, створений в 1971 році. У ньому вказано, що „аудит – це системний процес отримання й оцінки об’єктивних даних про економічні дії та події, що встановлює рівень їх відповідності визначеному критерію і надає результати зацікавленим користувачам” [1, с.4].

Заслуговує на увагу також думка американських вчених Е.А. Аренса і Дж.К. Лоббека: „Аудит – це процес, за допомогою якого компетентний незалежний працівник нагромаджує й оцінює свідчення про інформацію, що підлягає кількісній оцінці і належить до специфічної господарської системи, з метою визначення і відображення у своєму висновку ступеня відповідності цієї інформації встановленим критеріям” [2, с.7].

Отже, слід погодитися з думкою Редченка К.І., який вважає, що для розвитку теорії і практики аудиту слід, в першу чергу, використовувати широке тлумачення аудиту, сформульоване з врахуванням різноманітності його видів, і пропонує визначення аудиту як процесу збирання незалежним працівником достовірної інформації про об’єкти дослідження з метою оцінки її відповідності визначеним критеріям і надання компетентного висновку зацікавленим користувачам [3, с.21].

Розвиток ринкових відносин підвищує відповідальність і самостійність підприємств та інших суб’єктів ринку в підготовці та прийнятті управлінських рішень. Ефективність цих рішень багато в чому залежить від об’єктивності, своєчасності та всебічності оцінювання існуючого й очікуваного фінансового стану підприємства.

Оцінювання фінансового стану підприємства становить інтерес для широкого кола суб’єктів ринку:

- підприємства, яке хоче знати неупереджену думку про свою діяльність і розробити заходи щодо її поліпшення;
- інвесторів, зацікавлених в ефективності та прийнятній ринковості інвестування своїх коштів;
- кредиторів і постачальників, які бажають впевнитись у платоспроможності підприємства;
- партнерів по бізнесу, які прагнуть встановити з підприємством стабільні й надійні ділові відносини (постачальники, споживачі, транспортувальники, страхові компанії та інші);
- сторонніх щодо підприємства структур (так, Державна податкова адміністрація бажає впевнитись у спроможності підприємства сплачувати податки, профспілки – у стабільності зайнятості працівників і здатності своєчасно виплачувати заробітну плату; благодійні організації – у потенційній спроможності підприємства допомагати).

Аудит фінансового стану може бути:

- самостійним видом послуг;
- інтегрованим видом послуг (процедури незалежної оцінки фінансової інформації під час проведення фінансового, управлінського або екологічного аудиту).

Метою аудиту фінансового стану клієнта є:

- визначення сутності та змісту ділової активності;
- оцінка фінансово-господарських перспектив клієнта, його функціонування в майбутньому;
- оцінка стану бізнесу клієнта.

Аудиторська перевірка фінансового стану підприємства складається з певних частин – стадій: попереднє дослідження об'єкту, планування, перевірка внутрішнього контролю на підприємстві, аналітична перевірка фінансової інформації, огляд фінансової звітності, підготовка аудиторського звіту і висновку.

Особливу увагу при проведенні аудиту фінансового стану слід приділити отриманню доказів стосовно наявності у суб'єкта перевірки умов продовжувати власну діяльність, тобто дотримання такого принципу підготовки фінансової звітності як безперервність діяльності підприємства. Це пов'язано з тим, що однією з найбільш складних для аудитора є ситуація, коли після аудиторської перевірки та видачі позитивного висновку підприємство раптово зупиняє діяльність з причини ймовірності банкрутства. Тому і в Міжнародних стандартах аудиту даному питанню виділено окремий стандарт (570 „Безперервність”), в якому зазначено, що плануючи та здійснюючи аудиторські процедури та оцінюючи їх результати, аудитор повинен розглянути відповідність використання управлінським персоналом при підготовці фінансових звітів припущення про безперервність діяльності підприємства.

Отже, якщо аудитор виявляє порушення цього принципу, що може бути достовірно зроблено лише після ретельного вивчення основних аспектів діяльності підприємства, він повинен, як мінімум, включити до аудиторського висновку спеціальний розділ для того, щоб привернути увагу зацікавлених користувачів фінансової звітності.

Слід підкреслити, що в сучасних умовах одним із суттєвих факторів виконання вимоги щодо безперервності діяльності підприємства є правильність нарахування та сплати податкових зобов'язань, оскільки саме можливість застосування до підприємства штрафних санкцій за порушення податкового законодавства може викликати сумніви щодо подальшого нормального функціонування підприємства.

Перш ніж розглянути методику проведення аудиту фінансового стану, слід відзначити наступну характерну особливість даного виду аудиту: відсутність єдиних нормативних документів щодо встановлення критеріїв ефективності при перевірці даного об'єкту. Саме ця особливість відрізняє аудит фінансового стану від аудиту інших об'єктів, оскільки при перевірці стану ведення бухгалтерського обліку та порядку складання фінансової звітності аудитор використовують певні нормативні та законодавчі документи (Положення (стандарти) бухгалтерського обліку, Закон України „Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні” та інші), а отже їм легше визначитись з недоліками та надати висновок щодо об'єкту, який перевіряється. Отже, при проведенні аудиту фінансового стану збільшується вплив суб'єктивного фактору і підвищуються вимоги до професіоналізму аудиторів в галузі фінансового аналізу.

Для побудови моделі аудиту фінансового стану були використані розробки Бурцева В.В., викладені в дослідженнях, присвячених аудиторській оцінці ефективності систем управління [4]. В цій моделі пропонується виділення наступних основних елементів:

- 1) об'єкт аудиту;
- 2) критерії ефективності стану та функціонування об'єкту аудиту, під якими розуміється показники (сукупність показників), які характеризують ефективний стан або функціонування об'єкту аудиту та висувають основні вимоги до об'єкту аудиту;
- 3) методи (методика) аудиту (отримання аудиторських доказів).

Подана нижче схема аудиту фінансового стану, представлена в табл. 1, побудована у відповідності з основними вимогами та складовими частинами фінансового аналізу діяльності підприємства.

Таблиця 1 — Модель аудиту фінансового стану

<i>Етап аудиту</i>	<i>Об'єкт аудиту</i>	<i>Критерії ефективності</i>	<i>Методика аудиту</i>
Аудит майнового потенціалу підприємства	1) обсяг та структура майна підприємства; 2) обсяг та структура джерел майна підприємства.	1. Необоротні та оборотні активи забезпечують матеріально-технічну базу підприємства.	1. Встановити мету організації та напрямки її розвитку (опитати керівництво підприємства, провести аналіз відповідних організаційних документів). 2. Класифікувати майно підприємства та його джерела за видами. 3. Розрахувати коефіцієнти, які характеризують структуру майна та його джерел. 4. Проаналізувати якісні зрушення у майновому стані підприємства 5. Встановити відхилення від критеріїв ефективності та причини виявлених відхилень. 6. Оцінити вплив виявлених відхилень на загальний фінансовий стан підприємства з точки зору особливостей його діяльності
Аудит ліквідності та платоспроможності підприємства	1) оборотні активи та зобов'язання підприємства	1. Підприємство підтримує здатність погашати поточні зобов'язання. 2. Підприємство забезпечено довгостроковим фінансуванням в бажаних розмірах	1. Встановити мету організації та напрямки її розвитку (опитати керівництво підприємства, провести аналіз відповідних організаційних документів). 2. Здійснити класифікацію активів підприємства за ознакою ліквідності. 3. Здійснити класифікацію зобов'язань підприємства за строками погашення. 4. Розрахувати коефіцієнти ліквідності. 5. Встановити відхилення від критеріїв ефективності та причини виявлених відхилень. 6. Оцінити вплив виявлених відхилень на загальний фінансовий стан підприємства з точки зору особливостей його діяльності.
Аудит фінансової стійкості підприємства	1) джерела майна підприємства	1. Підприємство є здатним безболісно підтримувати структуру капіталу, яку, що склалася на даний момент, так і ту, яка є бажаною в перспективі. 2. Зростання частки позикових коштів є прийнятним з точки зору власників підприємства. 3. Частка власного капіталу є достатньою для залучення кредиторів.	1. Встановити мету організації та напрямки її розвитку (опитати керівництво підприємства, провести аналіз відповідних організаційних документів). 2. Класифікувати джерела майна підприємства на власні та залучені. 3. Визначити величину власних обігових коштів. 4. Розрахувати коефіцієнти капіталізації. 5. Встановити відхилення від критеріїв ефективності та причини виявлених відхилень. 1. Оцінити вплив виявлених відхилень на загальний фінансовий стан підприємства з точки зору особливостей

<i>Етап аудиту</i>	<i>Об'єкт аудиту</i>	<i>Критерії ефективності</i>	<i>Методика аудиту</i>
			його діяльності 2.
Аудит результативності фінансово-господарської діяльності підприємства	1) фінансові результати діяльності підприємства; 2) ділова та ринкова активність підприємства	1. Підприємство динамічно розвивається у відповідності з поставленими цілями, ефективно використовує економічний потенціал. 2. Підприємство є прибутковим, а рентабельність ресурсів збільшується	1. Встановити мету організації та напрямки її розвитку (опитати керівництво підприємства, провести аналіз відповідних організаційних документів). 2. Провести аналіз динаміки фінансово-господарської діяльності та ефективності використання ресурсів (матеріальних, фінансових, трудових) підприємства. 3. Провести аналіз рівня, динаміки та структури фінансового результату діяльності підприємства та впливу факторів на його величину. 4. Розрахувати показники рентабельності капіталу та продаж. 5. Встановити відхилення від критеріїв ефективності та причини виявлених відхилень. 6. Оцінити вплив виявлених відхилень на загальний фінансовий стан підприємства з точки зору особливостей його діяльності

Підводячи підсумки слід зазначити, що сучасний аудит фінансової звітності (найпоширеніший вид аудиту) вже не обмежується резюмуванням недоліків у системі обліку та фінансовій звітності клієнта за минулий рік чи декілька років. Від аудитора очікують також оцінки подій, які відбуваються після дати складання останнього балансу, висловлення думки про можливість безперервного функціонування підприємства, яке перевіряється протягом найближчого перспективного періоду; аналізу прогнозних фінансових показників. Таким чином, аудит фінансового стану набуває все більшого розповсюдження.

Аудит фінансового стану може бути самостійним та інтегрованим видом послуг. Метою аудиту фінансового стану як самостійного виду аудиту є визначення сутності та змісту ділової активності; оцінка фінансово-господарських перспектив клієнта, його функціонування в майбутньому; оцінка стану бізнесу клієнта. У ході аудиту фінансового стану аудитори можуть використовувати найрізноманітніші прийоми, методи та моделі аналізу, їх кількість та широта застосування залежать від конкретних цілей та визначаються його завданнями в кожному конкретному випадку.

Список літератури

3. Робертсон Дж.К. Аудит: Пер. с англ. – М.: КРМГ и Контракт, 1993. – 496 с.
4. Арнс А., Лоббек Дж. Аудит: Пер. с англ. – М.: Финансы и статистика, 1995. – 560 с.
5. Редченко К.І. Аудит стратегічних управлінських рішень, прогнозів та проєктів: Монографія. – Львів: Видавництво ЛКА, 2001. – 402 с.
6. Бурцев В.В. Управленческий аудит системы сбыта готовой продукции. – М.: Информационно-внедренческий центр “Маркетинг”, 1999. – 48 с.

Исследуются проблемы теории и практики проведения аудита финансового состояния предприятия в современных условиях. Предложенная модель аудита финансового состояния, которая включает такие элементы как объекты аудита, критерии эффективности, методы получения аудиторских доказательств.

The problems of theory and practice of audit of enterprise's financial state under present-day conditions are investigated. The model of financial state audit which consists of such elements as objects of the audit, criterion of the effectiveness, methods of achieving the audit evidence is proposed.